

دار الفنون

ادبیات و فلسفہ و تاریخ و جغرافیہ و ادبیات

فلسفہ، اجتماعیات، تاریخ، جغرافیہ، ادبیات

ایک آبدہ بر نشر اول نور

مندرجات:

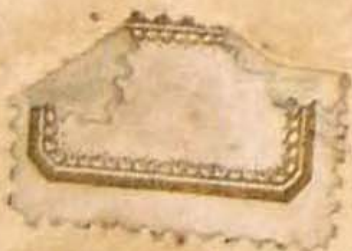
[محمد علی عینی]		شیخ ابراہیم حق
[نجیب عاصم]		القباہر حقندہ بعض ملاحظہ لر
[عارف]		دوات عثمانیہ نک تأسس وتقرری دورندہ علم و علما
[اقمہارد اونغر]		» تہ آروس « قایناغندہ دارا » ستہله « سی
[وحید]		موزہ ہایونندہ اسکندر لحدی
[فائق صبری]		جغرافیانک علمی اصولاری
[احمد امین]		آمریقاده تورک مهاجرلری
[آورام غالاتی]		اجنبی خریطہ لردن ممالک اسلامیہ جغرافیای اسملرینک استنساخاً نقلی و حروف
		عربیہ ایله اراءتہ سی مسئلہ سی

ترجمہ فسمی

[احمد نعیم]		فلسفہ نک یکی بر قاج تعریفی
[خلیل نعمتہ اه]		روحیاتدہ اصول
		کتابیات تحلیلاری

استانبول — مطبعہ عامرہ

۱۳۳۲ — ۱۳۳۴

دارالفنون

ادبیات فاکولته‌ی مجموعی

سنة : ۱

مایس ۱۳۳۲

صافی : ۲

شیخ ابراهیم حقّی

قرون وسطاده شرقده و غربده ایکی لسان دنیایه حکم ایتشدی . بونلرک بریسی لسان دینمز اولان عربجه درکه بحر محیط اطلاسیدن تاجین حدودینه قدر یاییله رق نیجه بیکلرجه اصحاب علم و معرفتک افکار و حسیاتنه ترجمان اولمشدی . دیکری لاتینجه درکه اوروپا اقوامی عندنده عموماً لسان علم اوله رق قبول ایدلمشدی . فقط صکره لری بالخاصه قومیت جریانلری و تعمیم معارف دعوالری ایله کرک شرقده و کرک غربده هر محلك لسانیله کتابلر یازلمغه باشلاندی .

غربده بر چوق اسباب آره سنده از جمله اصول طبعک ایجادی و اینجیلک آلمانجه یه ترجمه سیله باشلایان حرکت علمیه و دینیه پک بیوک بحرانلر و قائلی وقعه لر ایچنده یول آلوب نهایت پک مبذول و مفید ثمره لر ویردی . شرقده کی جریانلری ده مشهوریه دنیلان فرقه لر اداره و تشویق و اکزیاده غزنوی و ملجوقی تورکلری حمایه ایدیورلردی . مثلاً ، سلطان محمود غزنوی فردوسی بی شاهانه هدیه لرله داستان مشهورینی ترنمه ترغیب ایتشدی .

بسی رنج بردم درین سال سی . عجم زنده کردم بدین پارسی

دیه بحق افتخار ایدن بو قوجه شاعرده آلتش بیک بیتلک شهنامه سنه بر کله جک اولسون عربجه صوقامغه دقت ایتشدی . انجق بو انقلاب مهم و عظیمدن تورکجه مز

مع التأسف هیچ استفاده ایتمه مشدی . زیرا ، غزنویلر ، سلجوقیلر فارسی بی لسان رسمی اوله رق قبول ایتمشلردی . بوکون بیله اگ قوبو ترکستان اولان بخارای شریفده لسان رسمی فارسیدر . دولتمزك دخی ایلک کونلرنده بر آراق محررات رسمیه سی فارسی لسانیه یازلمشدی . بونلر ایچنده تورکجه دییه یازلمش اولانلری بیله تجدد اخیر ادبیمزه کلنجه یه قدر عربجه و عجمجه دن ده زور ، آ کلاشلماسی ده مشکل بر شکلده در . بونکله برابر خواجه لریمز تفسیره ، حدیثه ، کلامه ، فقهه ، منطقه ، حکمته عائد کتابلرینک چوغنی نه عربجه یازمقده دوام ایتمشلردر .

مثلا ، **فصوص الحکم** شارحی قیصریه لی مولانا **داود بن محمود** ، علم هیئتدن **مغنی** رساله - سنک و هندسه دن **المطالع** تأسیس ک شارحی **قاضی زاده** ، کشف تفسیرینه حاشیه یازانلردن و علم معانی مؤلفلرندن **آقسرائیلی شیخ جمال الدین** ، **منلافناری** ، **منلافسرو** ، **ابوالسعود** ، **ابن کمال** **کاتب چلبی** و **الح کبی** عالملر بر چوق اثرلرینی عربجه یازمشلردر .

نجه بونلرک سببی بو ذاتلرک علمی یالکز خواصه منحصر عد ایتملریدر . بوصف ممتاز ایسه ناصل اولسه بر درجه عربجه تحصیل ایتمش عد اولنیوردی . ایشته بونک ایچوندرکه بوکون کتبخانه لریمزده هر علمدن عربجه و قسماً فارسی لسانیه کتابلر طولی اولدیغی حالده تورکجه کتابلر نسبتله آزدر . بونکله برابر بر آره لق سلطان **احمد ثالث** زماننده بعض تجدد طرفداری اهل معارف ، **صدراعظم نوشهرلی داماد ابراهیم پاشانک** ارشاد و حمایه سیله کتب علمیه و ادبیه نک عربجه دن تورکجه یه ترجمه سنه تشبث ایتمشله میدان خلی اثرده چیقارمشلر ایسه ده بو خیرلی تشبثه صدر مشار الیه علیننده کی اختلالک مانع اولدیغنه شبهه ایدیه من . [۱] مورخیندن عینی نک تاریخ عمومیسنک ترجمه سی ، **نریم ک** صحائف الاخبار ترجمه سی اووقت تورکجه یه نقل اولنان بیوک کتابلردندر . بونکله برابر بعض عالملر من ناصلسه بعض اثرلرینی ده تورکجه یازمغه رغبت ایتمشلردر . مثلاً **کشف الظنون** عربجه یازان **کاتب چلبی مهرانمسانی** تورکجه یازمشدر . بونک کبی مباحث مهمه علمیه یی تورکجه یازمغه همت ایدن ده بعض بیوک آدملریمزده **یتشمشدر** . بونلردن بری **ابراهیم صفی** در .

[۱] بو کتابلرک چوغی طوب قاپو سرای هایونی کتبخانه سنده محفوظدر .

ایشته بو مقاله ده بوشیخ کامل و محققدن بحث ایدیه جکدر . شیخمر حسن قلعه لیدر ، یعنی بیوک شاعر منزهی ایله همشهریدر . ابراهیم حتی هجرتک ۱۱۱۵ سنه سی اول بهارنده بر جمعه صباحی دنیا یه کلش ؛ ۱۱۸۶ ده ارتحال ایلشدر .

باباسی عثمان افندی ، اونک باباسی طورسون محمد اوغلی منلابکر در . بوملابکر مملکتک معروف وزنکین رجالدن اولوب « دیوان وزرا و امرا ده رأی و تدبیر ایله امور عظام عامه یه نظام ویر مکه مألوف ایش »^[۱] بوسبیله اوغلی عثمان افندی یه اووقته کورده مکمل تحصیل ایتدیرمش ؛ مملابکر ک « آزاق سفرنده کفده ده عمری نهایت بولوب اولو جامعده دفن اولنمش » ؛ عثمان افندی ده حسن قلعه یی براقوب اولو ارضرومه ، اورادن مرشد آرامق اوزره سعرد جوارنده « تیلار » اسمنده کی کویه کیتمش ؛ اووقت بوراده فقیر اه شیخ اسماعیل اسمنده بیوک برذات ارشاد انام ایله مشغول ایش ؛ عثمان افندی ایشته بوشیخک یاننده صوک نفسنه قدر قالمش . ابراهیم حتی یه کلنجه : اوده باباسنک یاننه ۱۱۷۱ سنه سننده ارضرومدن قالقوب تیللویه کلش ، شیخ اسماعیلک حفیده سیله اولنمش و تیللوده ۱۵ سنه قالمشدر .

ابراهیم حتی نک ترجمه حالی حقنده کی حکایه و روایتلری بوراده تفصیله لزوم کورمیورم . زیرا معاصرین و اخلافه یادکار براقدیغی معرفتنامه سندن تجلی ایدن شخصیت معنویه و قدرت علمییه سی مواجهه سننده بو حکایه لر پک سونوک قاله جقدر . شیخ حضرتلری معرفتنامه یی اوغلی احمد نعیمی ایچون یازمش اولدیغنی ، کتابنک مقدمه سننده سویلیور . شیخمرزه کوره معرفتک اک یوکسک درجه سی حتی بیلمکدر ، که بوتلقی بوتون عرفا عننده مشترکدر . انجق حتی بیلمک ایچون نفسی بیلمک مشروطدر . نفسی بیلمک ایچونده نفسک بینکی اولان بدنی بیلمک ایستر ، بونک ایچونده علم هیئت ، ریاضیات ، و علم تشریح بیلمک کرکدر . دیمک که شیخمر بزه اولو علوم مثبته نک تحصیلنی تکلیف و توصیه ایدیور . بونکله برابر بومباحثه مقدمه اولق اوزره مبدأ و معاد حقنده کی مسألی یعنی متافیزیکک اک اساسلی نقطه لرینی فقط نقلده وارد اولدیغی اوزره بیان ایلور . انجق نتیجه سننده دیورکه : « بوماموری براهین عقله قیاس ایتمک جائز دکدر . زیرا که عقل بشر بونلری ادراک ایتمکدن قاصرو عاجزدر . » دیمک که شیخمرده مسألتک او قسمنی امینم کی فقط باشقه بر نقطه نظر دن لایعرف L' inconnaissable عد ایتمش .

[۱] معرفتنامه ، صیفه ۵۱۳

ابراهیم صفی بوندن صکره علم هیئت ایله علم تشریح مسائلی اجمال ایده جگنی سویلمکه برابر امام غزالی نیک بوکادائر برسوزینی اخطارایدیور: غزالی دیمش که، تشریح و هیئت علملرینی بیلیمینلر معرفه اللهده عین، یعنی قیصر مثابه سنده در.

فقط ابراهیم صفی علم هیئت باشلامازدن اول وجودک ماهیتدن، ا کوانده کی ترتیدن فصل فصل بحث ایدیور. فلسفه نیک پلانی، مه تودی نه قدر دیکشیرسه دیکشسون اساسی بر اوشولوروی^[۱] یعنی بر علم وجود دکلدر؟ بوجهتله شیخمز وجودک یا واجب nécessaire، یا ممکن possible، یا ممتنع impossible اولدیغنی سویلدکن صکره دیور که: « ممکن دکلدر که موجود معدوم اوله. بلکه موجود همیشه موجوددر و معدوم همیشه معدومدر. لکن ممکندر که موجود بر مرتبه دن بر مرتبه و بر حالتدن بر حالت انتقال وتبدل ایله. مفردات، مرکبات اولوب مرکبات مفردات اولدیغی کبی - پس عوام ناس بوتبدلاتی سیر ایتدکده ظن ایدرلر که معدوم موجود اولور و یا موجود معدوم اولور. »

ابراهیم صفی نیک بوملاحظه سی مشهور کیمیا کر لاووازیه نیک علوم طبعیه ده دستور حقیقت عد اولنان Rien ne se perd, rien ne se crée قولنه تماماً مطابق دکلدر؟ شیخک نظرنده ممکنات، ایشته بوتحولات وتبدلاتدر که ظهورلری، بهمه حال قدیم اولان واجب الوجوده محتاج ومفتقددر.

شیخمز ممکناتی موهو و عرصه ایردقدن صکره سرد ایتدیکی ملاحظات آره سنده دیور که:

« ازدواج و امتزاج عناصردن ابتدا معدنیات حاصل اولوب، آندن نباتات پیدا اولوب، آندن حیوانات وجوده کلش، و حیوانات کمالی بولدقده انسان ظاهر اولمشدر. » شیخک بوقولی تکاملیه Evolutionnisme فلسفه سنک زبده نظریاتندن باشقه برشی دکلدر. زیرا تکامل بسیطدن مرکبه، متجانسدن غیرمتجانسه، قاریشق بر حالتدن عضوی ومتمرکز بر حالت طوغری تدریجی ومتمادی بر صورتده وقوعه کلن بر تبدلدر.

ابراهیم صفی نیک شو سوزینه ده باقالم:

[۱] بو اوشولوروی اصطلاحنی لسان فلسفه یه برنجی دفعه اوله رق صوقان آلمان فیلسوفلرندن

وولف در. وولف مابعدالطبیعه یی درت قسمه آیرمش وبرنجیسته اوشولوروی اسمنی ویرمشدی.

«و اما حیوانات ایله انسان ارسنده متوسطلرک اظهار میموندر. زیرا که جمله اعضایی شعرو ذنب بدن ماعدای پرونی و درونی انسانه مشابهدر. بومتوسطلرک وجودنده حکمت بودر که هر بری کندی مرتبه سی اسفلندن نهایتی اعلاسنه واروب مراتب موجودات اول تسلسل برله مرتب اوله و مرتبه انسانیه ده نهایت بوله.»

شیخک امر خلقت حقنده و یردیکی ایضاحاتدن ازمئه قدیمه نك بالخاصه نوافرطونه فلسفه سنه منسوب ظهور Emanation و دور Procession و رجوع Conversion نظریه لرینی بعض نقطه لرینی کندی ذوقه کوره بالتعذیل تلفیق ایتدیکی اکلاشیلیور. مثلاً شویله دییور:

« نورالهی و فیض نامتناهی مرتبه احدیتدن عقول اوزره و آنلردن نفوس اوزره و اونلردن افلرک اوزره، و اونلردن طبایع اوزره و اونلردن عناصر و هاک اوزره نازل و فایض اولور که بوکا مبدأ و قوس نزول دیرلر. — بعده خاکدن معدنه و اندن نباته، و اندن حیوانه، و آندن انسانه طامع صعود و رجوع ایدوب انسان کاملدن حضرت مقص واصل اولور. بوهان اول نور الهیدر که ابتدا او مقامدن کلوب و بومقاماتی کچوب پنه کندی مقامنه کیدوب دوره سنی تمام ایدر. بو رجوعه معاد و قوس رجوع دخی دیرلر. عربلرک شیخ یونانی دیدکلری حکیم اسکندرانی پلوتن Plotin ک رجوع الی اللهی conversion en Dieu سی ده بوندن باشقه بر شی دکلدر. برده شو ملاحظه یه باقالم:

« ممکندر که واجب الوجود ایله ممکن الوجودی بر دائره فرض ایدسک که اونی بر خط مستقیم ایکی برابره تقسیم ایدر و اوکا خط موهوم و قطر دائره دیرلر. پس بو خط ایله بر دائره، ایکی قوس شکلنده کورینور. چونکه بو هستی موهومدن عبارت اولان خط موهوم رجوع وقتنده اصله وصل ایله میانه ده رفع اولنور، پس شکل وجود کما هو بر کورینور و قاب قوسین او ادنی سری آنده بیلنور.»

شو ملاحظه زمانمزک تعبیرینه کوره مونیزم Monisme دن تعبیر دیگرله انا و لا انا نك شو ملاحظه زمانمزک تعبیرینه کوره مونیزم Monisme دن تعبیر دیگرله انا و لا انا نك Le moi et le non-moi برلکندن، یا خود قوت ایله ماده نك اکیلکنی باشقه بر شکلده انکاردن باشقه بر شی افاده ایتمز.

معرفتنامه علم الوجوددن صکره حساب و هندسه مسائلی تلخیص ایدرک هیئته کچور.

شیخمنز هر ايکي هيئته، يعنى هم بطليموس كى محطيسنه وهم كپلرك، قورينوس كى هيئته واقفدر. فقط غنغنه رعايه اولاهيئت قديمه يى اجمال ايتمشدر. زيرا بتون قرون وسطاده مدارس ومكاتبده مشائى فيلسوفلرينك دوقترينلرى تدريس اولنيوردى. بو ذهابلره كوره دنيا مركز عالمدر وغير متحركدر؛ كونس وديكر اجرام وافلاك اونك اطرافنده دور ايدر: بو ذهابه Systeme géocentrique ديرلر. بالاخره ۱۵۴۲ سنه سنده قورينوس كى « كربوات سماويه نك دورانى » عنوانلى كتابى انتشارايدنجه بواعتقاد صارصلدى. فقط يكي نظريه اويله قولاي قبول اولنمادى. زيرا ۱۶۱۶ سنه سنه روما انكيزسيونى ارضك متحرك فرض اولنماسنى هم كتب منزلهيه وهم عقل سليمه مخالف بر الحاد اوله رق اعلان ايتدى.

بو مسئله دن دولايي بچاره غاليله نك باشنه كلن فلاكتى بيايورز. غاليله دنيا نك دونمكده ويوريمكده اولديغنى ناصلسه سويله مش، بونى درحال پاپاسلره طويورمشلر، بونك اوزرينه غاليله همان محكمه حضورينه جلب اولنوب استجواب ايدلمش. غاليله كنديسنى مهارتله مدافعه ايتمش، كتب مقدسه نك ياكلش تفسير اولنديغنى واساساً بوسماوى كتابلردن مقصد تعليم دين اولوب علم هيئته مناسبتي اولماديغنى سويله مش وكوچ حال ايله يقاسنى قورتاره بيلمش، فقط بر مدت صكره طيانه ميوب محاورات Dialogues عنوانيله نشر ايتديكي بر اثرده ارضك سكوننه معتقد اولانلرك دلائلى ايله، حركتنى ادعايدنلرك دلائلى قارشىلاشديرمش وكنديسى نه لهده ونه عليهده هيچ بر فكر درميان ايتماش؛ انجق محاوره ومناقشه او قدر اوسته لقل ياپيلمش كه كتابى او قودقدن صكره دنيا نك دونمديكنى دعوا ايدنلرك پك كولنج بر موقعده قالدقلىنى كورمه مك قابل اوله ميوردى. بونك اوزرينه آرتق محكمه يه لزوم قالمق سزىن غاليله يى قولندن طوتونجه محبسه آتمشلر وحقنده هر درلو تضيقاى روا كورمشلر؛ بر مدت صكره غاليله طيانه ميوب توبه ايدى جكنى خبر كوندرمىش، دوستلرينك دلالت وشفاعتيله بوكا مساعد، اولمش، ۱۶۳۳ سنه سى ۲۲ حزيناننده ميمروا مناسترنده متشكل قارديناللر مجلسنه غاليله يى كتيرمشلر، غاليله نك بوراده ايتديكي توبه تاريخ علومك پك شايان عبرت بروثيقه سيدر.

هر دين بدايت انتشارنده بر چوق شهيدلر ويريديكى كې علمك دخى بويله جفايه اوغرامش، اصلمش وياقيلمش شهيدلرى چوقدر.

باقیگز غالبه ناصل استغفار ایتش : « بن یتش یاشنده غالبه ؛ اللریمی شو کتاب مقدسه باصه رق یمین ایدرم که یر دونیور ، اولجه بویله بر کفرده بولندیغم ایچون شمدی توبه واستغفار ایدیورم ، وبویله بر کفره نفرت ولعت ایدیورم . »

غالبه نك محبسدن چیققدن صکره قاپوسی اوکنده طوروب آیاغنی یره اورارق بونکله برابر « او، ینه دونیور » دیدیکنی روایت ایدرلر .

بزم طرفده ده هیئت جدیدیه پك قوتلی معارضلر چیقدی . اك مفید بر اختراع وصنعت اولان طباعتك قبولنی بیله او قدر تعویق ایتش اولان او تعصب دورلرنده باشقه درلو بر تلقی ده بکنه مزدی . ایشته بو سببله اولدیغنه هیچ شبهه یوقدرکه معرفتنامه اولا هیئت قدیمه دن بحث ایدیور . بونده ایلک مسئله طبعی یرك شکنه عائد اوله جقدی . عجبادوزمی ، یووارلقمی ، چادر شکنه می ؟ بونکله برابر دنیایی کره شکنه فرض ایدرلرسه دینه مخالفت ایتش اوله جقلرینی زعم ایدنلرک توهملرینه قارشى شیخمز باقکز نه کوزل بر ملاحظه سرد ایتشد : « اول کیمسه که بومقوله اموری ابطالده مناظره یی لوازم دینه دن ظن ایدر ، اول کیمسه تضعیف وتوهین وجنایه علی الدین ایتش اولور . زیرا که امور مذکور نك وقوعه براهین هندسیه وحسابیه دلالت ایدر . » - « بناء علیه شرع شریفه یولیه طعن ایدنلرک ضررندن یولسز نصرت ایدنلرک ضرری اکثردر . »

ابراهیم حقى دها بویله آجی ومؤثر بعض اخطاراتدن صکره کریت عالم دلائلی پك واضح بر صورتده شرح ایدیور ؛ صکره هیئت جدیدیه یی ده خلاصه ایدوب بونك معارضلرینه پك مقنع جوابلر ویریور :

« هیئت جدیده نك اقتضاسی اولان حرکت ارضی استبعاد ایدوب قبول ایتیانلره فکر وملاحظه لازمدرکه هیئت قدیمه نك دخی بوندن زیاده نیجه اموری استبعاد اولنور . جمله دن بری محرك اولك یعنی فلك اعظم ك [۱] کمال وسعت وعظمتیه اول عجیب وغریب سرعتیدرکه اونکله بهر یوم شرقدن غربه اولان دورینی تکمیل ایدر . وبری دخی فلك اعظمك ، یکر می درت ساعت مدته کندى دروننده محاط اولان افلاک حرکتلری

[۱] قدمایه کوره ارضك اوستنده صوغان زاری کبی بربری اوزرینه کچمش طقوز قات کوك اولوب طقوزنجی کوك ایشته بوفلك اعظم ویا فلك اطلسدر .

وحرکتلرنده بولنان سرعتلریدرکه هر بری فلك اعظمه مخالفت ایدرك کندی طبیعتلری، مقتضاسنجه غربدن شرقه حرکت ایلرکن ینه فلك اعظمه تبعیتله بهر یوم شرقدن غربه بر کره حرکت دوریه لرینی تمام ایدرلر دنیلمشدر. حالبوکه بر تفنك قورشونی سیرنده بولنان سرعتدن، اول حرکت یومیه ایله محرك اولك منطقه سنده اولان سرعت اوچ یوز بیك قات زیاده وشدید اولمق لازمدر، تا کیم مدت مزبورده بر دوره سین تکمیل ایتمک ممکن اوله، پس اول جرمی کبیر اولوب، سطح محدبک شکی هنوز معلوم اولمایان فلك اعظمک دروننده بولنان افلاك عظامک کنیدیلرینه نسبتله بر حبه و بر نقطه قدر اولان ارضک حولنده دوران و طیران ایتلرندن ایسه، شکی کروی اولوب حرکتی زیاده مستعد اولان جرم صغیر ارضک شمس عظیم اطرافنی سنه ده بر کره دور ایتمی قتی چوق مرتبه آسان ولایق اولوب حقیقت حاله مطابق، ونفس الامر موافق کلوب عقل سلیمه موافق کلشدر.»

قربستوف قولومب ه صوریلان سؤاللری وجاذبه ارضیه نک کشفندن اول بر درلو ایضاح اولنه میان حادثه لری شیخ بر معارض لسانندن تدقیق ایدوب هر برینه مناسب بر جواب ویریور. خلاصه شیخمز پک عارف ومدقق بر ذاتدر.

معرفتنامه هیئتدن صکره فزیه کچور. **ابراهیم صفی** هوا، آتش، صو و طو پراغک عنصر یعنی بسیط بر جسم اولدیغنه قائلدر. شیخی بوندن دولای موأخذه ایده میز، زیر انسانلر بیکلرجه سنه بونک بویله اولدیغنه ذاهب اولمشلردی. حتی مشهور، وکیمیایه حسابی، اولچوینی ادخال ایتمش اولان **لاووازیه** برنجی دفعه اوله رق هوانک مرکب اولدیغنی دعوی ایتدیکی وقت فیزیک علماسندن وکاشفیندن بوم نک پک شدتلی اعتراض و هجوملرینه اوغرامشدی. بو حالده، معرفتنامه نک بو قسمی اسکی طبعیاتک بر نمونه سیدر.

بو مباحثک متهورولوژی فصلندن نمونه اوله رق مثلاً: دومانک، قیراغینک، چیه سنک صورت تشککلری حقنده کی ایضاحاته باقالم: شیخ دیورکه:

«دومانک قیراغینک، چیه سنک، علت مادیه لری اول بخار صاعد معهوددرکه هم کندیسی قلیل، و هم حرارتی ضعیف اولمغله طبقه باردهیه بالغ اوله میوب، کندی طبقه سفلاسنده قاهره قرضه نزول ایتمکه باشلار. اکر اول اثناده اوکا برد اصابت ایتمزسه طاغلك تپه سنی احاطه ایدوب، وروی زمینه منتشر اولوب دخان کی ماوراسنی ستر

ایدرکه دومان بودر؛ و حرارت قلیله ایله هوایه منقلب اولوب کیدر. ا کر اول بخار ضعیفک اثنای نزولنده برد اصابت ایدرسه، و اول بخار نازل اول برد شدید ایله منجمد اولورسه اوافق و براق اولوب، ذرات امثالی نزول ایدر و لؤلؤ امثالی قطرات اولورکه ژاله و شبنم و تورکجه چیه دیدکلی بودر.

شیخمز قوزمولوی سنی بیتردکن صکره علم نسیج ه کیریشیور، بوده طبعی اسکی وقتک تشریحیدر. فقط ایچنده هر وقت استفاده ایدیه جک مطالعه و نظریه لر آز دکلدر. معرفتنامه طبعی بزم شفقتی والده مز عد ایله دیورکه: «کذاک بو عالم دخی بزم مادر مشفقمزددرکه دوپستان مثابه سنده بولنان نبات و حیوان طریقندن لایقمز اولان غدالریمزی بزه ایصال ایدوب الوان فوا که لذیذ و انواع اطعمه نفیسه ایله بزی تربیه ایلر.»

معرفتنامه نک بو فصلی بدن انسانی ایچون مکمل بر علم تشریحیدر. هله منافع اعضایی تعداد ایدرکن علل غائیله لری ایچون دائماً مهم بر موقع تخصیص ایتمی غایت Finalisme فلسفه سی نقطه نظرندن جالب نظر دقتدر. سزه بر مثال کوسترهیم: پارمقلمزی ترکیب ایدن میکلی شیخمز باقیکنز ناصل تعریف ایدیور: «الده کی پارمقلمز، اشیایی طوقوب قاورامغه مأمور آلتلردر، اصابعک لحمی، عظامدن خالی خلق اولنمادی. ا کر چه حرکات مختلفه لری سولوک و سمک حرکاتی کبی ممکن ایدی، لکن افعال اصابع، مرتعش ید کبی ضعیف اولمایوب، متین وقوی اولق ایچون عظام ممتلی خلق اولندی. بو پارمقلمز برر کمیکدن خلق اولنمایوب متعدد کمیکدن یاپیلدی، تا که افعالی متعسر اولماسون. بوجهته هر پارمق اوچ کمیکدن خلق اولنمشدر. زیرا که اوچدن زیاده اولسه اشیای ثقیله یی ضبط ایتمکدن عاجز قالیدی. اوچدن ناقص اولسه حرکات اصابع ناقص اولوردی. عظام اصابعک رؤسی رقیق و قاعده لری عریض و عظام تحتانیه فوقانیه دن تدریج اوزره اعظم خلق اولنمشدر، تا کیم حامل و محمول آره سنده مناسبت کویچک اولسون. و بو عظام مدور قیلنمشدر. تا کیم، آفتلردن محفوظ قالسینلر، و بی تجویف و بی مخ صلابت اوزره خلق اولنمشدر. تا کیم حرکات و جر و قبض ایتمکده ثبات و متانتلری محکم و قوتلی اولسون. و ظاهرلری محدب و باطنلری مقعر یاپیلنمشدر. تا کیم قبض و دلاک آسان اولسون.»

سیریتوالیم مسلکنده اولان روحیات علماسی نفس ناطقه انسانینک عینیت و دیمومیتته

قائدر . L'identité du moi دنیلن بو مسئله یی ابراهیم صفی باقیکنز نه قدر اینجه و کوزل شرح ایتمشدر :

« روح بر جوهر مجرد در که بر حال اوزره باقیدر ؛ بدن ایسه هر آن متغیر وفانیدر . روح اول جهتن غیر بندر که اول منازل بدنی جمله سیر و وکیل ایدوب بر بردن فرق و تمیز ایتمشدر . پس بر کیمسه که بر نسنه یی وکیل و تقدیر ایده بیلمشدر . اول کیمسه او نسنه نك عینی اولمایوب غیری دیمکدر . روح جسمك غیری اولدیغنه دلیل چوقدر . بو مقامده تطویله حاجت یوقدر . لکن بو مقامه مناسب دلیل بودر که روح انجق اول روحدر که بو بدن مثلاً بش یا شنده ایدی ، اما بدن او دکدر ؛ زیرا که بدن بونجه اشکاله کیروب نیجه صفتلر بولمشدر . طول و عرض و عمقده حرکته کیر اولمشدر ، یا اولدن جوان ایکن شیمدی پیر ویا سمین ایکن شیمدی ضعیف اولمشدر . یا خود لطیف ایکن شیمدی کثیف اولمشدر . حقیقته پیر اولان بدن جوان اولان بدنک غیری سیدر . والحاصل ، بدنه بونجه تبدل و تغیر کلیر ، روح انسان ینه اولکی حالنده قالیر . »

احساسات و ادراک بچنده قوای نفسانیه یی صایارکن « واهمه » imagination ایچون باقیکنز نه دیور : « ... آنک ایچون قوه واهمه یه شیطان دیمشدر . زیرا که جمیع قوای بدن عقل انسانینک تحت حکمنده در . الا که واهمه انسانه مطیع و مسخر دکدر . حبیب اکرم حضرتلری حدیث شریفده هر مولود که رحم مادر دن دنیا یه کلور ، آنکله شیطانی برابر متولد اولور بیورماسی قوه واهمه دن کنایه در دیمشدر . زیرا که قوه واهمه یالان سویلمکدن و اشیا یی مخالف کوستروب مکر ایلمکدن خالی اولماز و اونک تسلطی اولدقده عقلک حکمی قالماز . »

شمدیکی پداغوژی کتابلری ده واهمه نك بو مضر تلرینی بوندن کوزل تعریف ایتیمور .

ابراهیم صفی پسیقولوژینک نهایتته قیافتنامه سنی Physiognomie^[۱] قویمش ، و بونی تعقیباً عالم کبیر و عالم صغیر نظریه سی اوزرینه بحثی خیلی اوزاتمشدر .

ازمنه قدیمده افراطونه ، فبتاغور ، و رواقیوره کائناتک انسان کبی بر بدنی ، بر جانی بولندیغنه ، و انسانک اکوانک کوچوک قطعه ده بر آینه سی اولدیغنه ذاهب اولمشلردی . انجق

[۱] قیافتک اخلاقه دلالت ایتدیکنه دایر برنجی دفعه اوله رق بعض ملاحظه لر سردایدن ارسطودر . بو کاعا ئد تدقیقات اون سکزنجی عصر میلادی نهایتلرنده بالخاصه لاواته Lavater ک بر اثری اوزرینه پک تعمم ایتمشدی . بومبحث شیمدی اعتباردن دوشمشدر .

یونظریه بوقدرله قالمش ، و آز وقت ایچنده انسانک کائناته و کائناتک یاخود تعبیردیگرله اجرام سماویه نك انسانلرک مقدراتنه تأثیر ایتکده اولدیغنه اعتقاد اولمشدر . بر معدنی دیگر بر معدنه چویرمه « اصطلاحی قاب جوهردر » نك امکانه قائل اولان الکیما Alchimie ایله ییلدیزلرک احوال انسانیه اوزرینه اولان تأثیراتی ایضاح ایدن علم نجوم Astrologie ایشته بو ذهابک محصولیدر . بو عالم کیر و عالم صغیر نظریه سی اسلام فلسفه سنه ده انتقال ایتمش ، و قرون وسطاده اوروپا مدرسه لرنده پک شهرت کسب ایلشدی . فقط سوزی اوزاتمامق ایچون بوکا دائر ایضاحات ویرمیه جکم [۱] .

بو بحثلردن صکره معرفتنامه ده حفظ تحت مسائلی کلیور . شیخک فکرینه کوره حفظ صحتک آلتی سببی واردر ، بونلرک برنجیسی تمیزهوا آلمق ، ایکنجیسی حرکت و سکون جسمانی ، اوچنجیسی حرکت و سکون نفسانی ، دردنجیسی مأكولات و مشروبات ، ایشنجیسی نوم و یقظه ، التنجیسی استفراغ و احتباس در .

بونلرک تفصیلاتندن صرف نظرله یالکز هوا ایچون معرفتنامه نه دییور باقالم : « اولکی سبب ، بزی محیط اولان هوا درکه آنی استتشاف ایدوب آق جکرلرک ایچنده روحک بخار دخانیه سی اولان فضلاتی رد نفسله اخراج ایدوب روحه تعدیل ویرمک ایچون مضطر الیه اولمشدر ؛ و بو هوا مادام که خالی ، صافی ، و معتدل قالب روایح خبیثه وادخنه ردیئه ایله مختلط اولمازسه بقای تگون بدنی موجد و حافظ ، و صحت وجودی مورث و حارث اولور . واکر هوا روایح وادخنه ردیئه ایله متغیر اولورسه حکمی دخی تبدل ایدر . »

دوران دم ۱۶۲۸ سنه میلادیه سنده هاروی Harvey طرفندن کشف واثبات و مولد الحموضه غازی ده انحق ۱۷۷۴ سنه سنده « پریستلی Priestley » طرفندن کشف و استحصال ایدیله بیلیمش اولدیغندن شیخمزدن شیمدیکی نظریاته کوره ملاحظه بکله مکه حقمر اوله ماز .

معرفتنامه نك صوک بحثلری اخلاق و تصوف مسائله دائردر . ابراهیم حقینک معرفتنامه سندن باشقه مهم بر اثری ده معانی العلوم در ، بو کتابنده شیخ اون ایکی صنف

[۱] شیخ الحرم اسبق کریدی مختارافندی مرحومک « مجال فکرت » عنوانلی کتابنک صوکنده کی اوزون منظومه بو خصوصده کی ملاحظاتی اجمالاً و شاعرانه کوستریور .

علمدن همده نظاماً بحث ایدیور. زیرا شیخمز تورکجه برچوق شعرلرده سویلشدر.
بونلرک ادبیاتجه برقیمتی یوقسهده، ایچنده برچوق خالص تورکجه کلمه لر بولماسی و معنالرینک
کوزل اولماسی انسانک خوشنه کیدیور.

مثلاً، بتلیسی مدح ایدرکن شویله دیور:

بو شهرک باغچه لردر صول و صاغی
چو عین سلسبیل آقار بولاغی
مزیندر بولاغله هر سوقاغی
بو دنیا جنتیدر شهر بتلیس

ایشته بو بیتلرده کی بولاق کلمه سی تورکجه یردن بولانه بولانه قاینایان صو و چشمه
دیمکدرکه استانبولده شیمدی هیچ قوللانما یورز.

وطنی اولان حسن قلعه سی بویله مدح ایدیور:

مبارک مکاندر حسن قلعه سی،
نیجه ذوقه کانددر حسن قلعه سی.

صوی خوش، هوا سی قیشی معتدل،
ارمدن نشانددر حسن قلعه سی.
یری مرتفع اوچ یانی دوز آچیق،
که تخت شهانددر حسن قلعه سی.

کلیر سیره عشاق اطرافدن،
کل عاشقانددر حسن قلعه سی.

معانی العلومک مقدمه سنده شیخ کنجلری او قومغه، یازمغه، بهمه حال بر مکتبه کیدوب
کیجه کوندوز چالیشمغه تشویق ایتدیکی صیره ده استراحتک لزومنی ده اونو تمایوب:

هر هفته بش کون تحصیل ایدرسین
جمعه و صالی تعطیل ایدرسین

دیه رک هفته ده ایکی کون دیکله نمکی توصیه ایدیور. ابراهیم حق نیک تصنیف علمی
قرون وسطاده علمای اسلامی نیک بو باده قبول ایتدیکی تصنیفه از چوق یاقیندر.
بو سبیل اوترتیه کوره هر علم ایچون ناصل چالیشلق وهانکی کتابلری اوقومق لازم
کلدیکنی سویلدکن صکره مدرسه جیلرک مزیات نامنی ویردکلی هندسه، حساب،
هیئت کی علملردن بحث ایدرکن او وقته کوره پک مهم بر اخطارده بولئیور. زیرا،

علم نجومدن احکامی بولما
اولاجق اولورسن بوش یورما

دیور؛ دیمک که اسکی علم نجومی رد ایدیور.
شیخمز بو علوم ظاهرده دن صکره علم باطنکده اله ایدلسنی توصیه ایچون یازدیغی
بر منظومه ده:

علم ظاهر سود کیدر علم باطن یاغیدر
عشق آنی یاپوب یاغن آلوب قالانن طاغیدر

دیور. وبونک نتیجه سی کندیسنی یعنی انسانک حقیقت ذاتیه سنی بیلمکدن عبارت
اولدیغی سویلیور.
بو علم باطن مسئله سنی تعقیب ایدن منظومه لرنده پک عالی نصیحتلر مبدولدر، باقیکنزه دیور:

ای کوکل الله ایچون مخلوقنه هپ شفقت ایت
کیمسه بی اینجتمه، هر کسله مناسب الفت ایت
چون خداهر قلبه ناظر در کوکل یاپ رغبت ایت
قوللری کوکلنده اول مولایه انجق خدمت ایت

اسکیدن علما آره سنده مهم بر مسئله ده موسیقی مسئله سی ایدی. متعصب علمانک
رد ایتدیکی موسیقی بی شیخ روحه غذا، بر طب روحانی عد ایدیور:

موسیقی حکمته دائر قدر بیله بیلمه ینه روشندر
نیجه اسراری وارادراک ایده جک یر کلیر سینه لری چاک ایده جک

ویرر انسانه حیات تازه

نغمه بلبل خوش آوازه

کوش قیل نغمه سنی مرغانک

اقتضا ایلر ایسه انسانک

نغمه شوخ خوش آهنگ بشر

خواه ناخواه ایدر انسانه اثر

نغمه بر منطق روحانیدر

نغمه نك لذتی وجدانیدر

جانفزادر نفس انسانی

دلزدادر نغم روحانی

که حقیقتله اولورسه ک سامع

اولماز اوقات حیاتک ضایع

شیخک تورکجه بر مستزادندن بر قاچ حکمت آمیز سوزلرینی ده کوستره ایم :

— عذاب اودرکه بو ناسی آکا شریک ایدرز ، خطا ایدر کیدرز

— کناه اودرکه انانیت ایلرز اثبات ، او مدعا هیات

— بلا اودرکه بلا کسه ، صبری قور قاچارز ، و کوز یاشی صاچارز

— مرض بودرکه مرضدن بو صحتی سیچهرز ، او درد ایله کچرز

— جحیم اودرکه زبان ایله خلقی اینجیدرز ، و بزده اینجیز

طبیعت بشریه نك اك درین نقطه لرنده کی عجز و نقصانلری پك حکیمانه بر لسان ایله ادا ایدن بو مستزادلرک متضمن اولدیغی اخطارلر نه قدر عالیدر .

شیخک بو معانی العلومندن باشقه تورکجه الهی نامه سی ، کفر الفتوحی ، تورکجه ، عربجه عجمجه عرفانیه و انسانیه عنوانلی کتابلری و ده ادیگر اثرلری ده وارسه ده اونلری هنوز بولوب کورده مدم .

تاریخ فلسفه مدرسی

محمد علی عینی